

The Effectiveness of Teaching Investment Techniques in Controlling Behavioral Biases and Impulsivity of Young Investors in the Tehran Stock Exchange

Elaheh Pourmohammad bagher¹, Ahmad Ghazanfari², Mohammad Nikkhah³

Received: 2025/02/01

Accepted: 2025/03/16

Research Paper

Background and Purpose

Today, financial decisions are transforming into behavioral challenges. Thus, the skills and knowledge required for informed choices and the management of financial affairs are considered necessary. Individuals with perfect knowledge of primary financial principles can likely have wiser selections. Financial literacy is a mix of the awareness, knowledge, skills, attitudes, and behaviors needed for financial decisions and leads to financial welfare. Financial literacy, a tool for making rational decisions, enables individuals to understand the value of capital and maximize the benefits of its utilization in the long run. Hence, financial literacy is regarded as a logical decision-making instrument. If the investor fails to analyze the received data correctly, inevitable biases may develop. In psychologists' mindsets, this condition happens when feelings overcome reasoning and reflection in making decisions for a certain behavior. In the behavioral-financial literature, behavioral biases have been defined as making systematic judgment mistakes and accepting numerous risks without having sufficient information. It can be argued that behavioral biases mirror investors' intentions and objectives for replicating other investors' behaviors.

In financial markets, especially the Stock Exchange, investment requires logical decisions and accurate analyses. However, many investors, especially the young community, are influenced by behavioral biases and impulsivity that can lead to incorrect decisions and financial losses. Behavioral biases, defined as deviations rooted in psychological characteristics, explain individuals' willingness to divert from logical decisions in the investment process. These diversions can originate from perceptive mistakes, personal dispositions, or social impacts and radically contribute to financial decisions. Impulsivity is also defined as one of the cognitive-behavioral properties and encompasses the tendency to take steps without adequate thinking, planning, and considering consequences. This behavioral trait can be influential in various situations, from daily decisions to risky behaviors, and is examined in three main dimensions: Cognitive, motor, and attentional instability. Research has revealed that impulsivity is associated with conditions such as Attention Deficit/Hyperactivity Disorder (ADHD) and risky behaviors. Impulsivity can also

1. Department of Psychology, Shahrekord Branch, Islamic Azad University, Shahrekord, Iran.

(Email: elahehpmb@gmail.com)

2. Department of Psychology, Shahrekord Branch, Islamic Azad University, Shahrekord, Iran. (Corresponding author).

(Email: aghazan5@yahoo.com)

3. Department of Psychology and Counselling, Farhangian University, Tehran, Iran. (Email: m.nikkhah22@cfu.ac.ir)

enfeeble performance and reinforce social problems. Thus, it is a chief psychological characteristic that can be observed both at a normal level and as a traumatic factor in some mental disorders.

Recognizing psychological dispositions in the investment domain is imperative and calls for extending the research scope. However, behavioral-financial studies mostly focus on cognitive psychology and behavioral biases and rarely examine the link between personality and behavioral-financial traits.

Considering what was explained and the dynamicity of the economic environment, especially financial markets, teaching financial literacy is indispensable. Financial services get more intricate every day with the development and growing complexity of technology. Hence, the main problem of the present research was whether teaching investment techniques could control behavioral biases and relieve impulsivity in young investors in the Tehran Stock Exchange or not.

Methodology

Considering its purposes, the present research was an applied quasi-experimental study with a pretest-posttest design with a control group. In this research, the experimental group was taught investment techniques, while the control group entered the financial market without training. Both groups were assessed simultaneously based on the research variables.

The statistical population of this research consisted of all active investors in Tehran Stock Exchange in summer 2012. Two broker companies in Tehran were randomly selected in the first step. Then, 40 investors were purposefully selected by multistage randomized sampling from the applicants contacting the selected brokers to receive investment and randomly assigned into two experimental and control groups (each with 20 subjects).

Research variables:

1-Behavioral bias: Behavioral bias was measured by a researcher-made questionnaire based on Pompian's model covering cognitive and emotional dimensions. This questionnaire was designed with the guidance of experts and faculty members. After investigating the literature, the specialists formulated and evaluated the questions with respect to their face validity, fitness, logical arrangement, conciseness, and inclusiveness.

2-Impulsivity: This construct was evaluated by the Barratt Impulsiveness Scale (BIS), which measured cognitive and motor impulsivity and non-planning. The validity and reliability of this questionnaire had been confirmed by Akhtari et al.

Findings

The findings of this research reveal that:

1-Teaching investment techniques considerably decreases behavioral biases and subscales in the post-test phase. This implies that such training significantly influences participants' theoretical and practical awareness.

2-Teaching investment techniques drastically lowers impulsivity levels, such as cognitive and motor impulsivity and non-planning, in the post-test.

Discussion

Investors generally attempt to select the most appropriate options according to investment criteria and personal preferences. However, making logical decisions becomes difficult in some circumstances due to cognitive constraints. Investors may experience intricacies in analyzing market data properly and be steered to rely on mental shortcuts that can lead to biases and inevitable mistakes in decisions if employed incorrectly. The results of this research display that teaching investment techniques significantly reduces behavioral biases and their subscales in the posttest phase, implying that such training significantly improves both theoretical and general aspects.

Sometimes, a series of factors trigger impulsive behavior and influence the way one makes a decision, i.e., in their judgments, individuals make cognitive errors that can lead to incorrect expectations and, finally, irrational and thoughtless decisions. Hence, entities receiving investment techniques can highly trust in their conservativeness and rarely invest in burned investments. The result is that individuals react rationally with regard to initial estimations in the stock market since they attend to new data and their evidence rather than resorting to their own predictions.

Keywords: Investment Techniques Training, Behavioral Bias, Impulsivity.

JEL Classification: D91, G41.

بررسی اثربخشی آموزش شیوه‌های سرمایه‌گذاری بر کنترل سوگیری‌های رفتاری و تکانشگری جوانان سرمایه‌گذار در بورس اوراق بهادار تهران

الهه پورمحمدباقر^۱، احمد غضنفری^۲، محمد نیکخواه^۳

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۱۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۲۶

چکیده

هدف این پژوهش بررسی اثربخشی آموزش شیوه‌های سرمایه‌گذاری بر کنترل تورش‌های رفتاری و تکانشگری جوانان سرمایه‌گذار در بورس اوراق بهادار تهران است. روش پژوهش نیمه‌آزمایشی با طرح پیش‌آزمون، پس‌آزمون با گروه گواه در نظر گرفته شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر، شامل کلیه سرمایه‌گذاران جوان فعال در بورس اوراق بهادار شهر تهران در تابستان ۱۴۰۱ است که براساس جنس پژوهش و محدودیت‌های تحمیلی، نوع نمونه‌گیری هدفمند بوده است. افراد علاقه‌مند به مشارکت در طرح پژوهشی شناسایی و از بین آن‌ها ۴۰ نفر به‌طور تصادفی انتخاب و مجدداً به‌صورت تصادفی در دو گروه ۲۰ نفری گواه و آزمایش قرار داده شدند. گروه آزمایش تحت آموزش شیوه‌های سرمایه‌گذاری قرار گرفته و گروه گواه بدون طی کردن دوره آموزشی وارد بازار سرمایه می‌گردند. از پرسش‌نامه محقق‌ساخته براساس مدل پمپین، در دو بعد شناختی و عاطفی برای سنجش سوگیری رفتاری و از پرسش‌نامه بارات و همکاران (۲۰۰۴) برای سنجش تکانشگری استفاده شده، با استفاده از نرم‌افزار SPSS تحلیل پرسش‌نامه‌ها انجام و نتایج ارائه گردیده است. نتایج حاصل از یافته‌های پژوهش، نشان داد که آموزش‌های هدفمند تکنیک‌های سرمایه‌گذاری، می‌تواند تأثیر مثبتی بر کاهش تصمیم‌های احساسی و تکانشی داشته باشد و به بهبود عملکرد سرمایه‌گذاری منجر شود.

واژگان کلیدی: آموزش شیوه‌های سرمایه‌گذاری، سوگیری رفتاری، تکانشگری.

طبقه‌بندی موضوعی: D91, G41.

۱. گروه روان‌شناسی، واحد شهرکرد، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرکرد، ایران. (Email: elahpmb@gmail.com)

۲. گروه روان‌شناسی، واحد شهرکرد، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرکرد، ایران. (نویسنده مسئول). (Email: aghazan5@yahoo.com)

۳. گروه روان‌شناسی و مشاوره، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. (Email: m.nikkhah22@cfu.ac.ir)

مقدمه

امروزه تصمیم‌گیری‌های مالی در حال تبدیل شدن به یکی از چالش‌های رفتاری هستند؛ بنابراین، نیاز به مهارت‌های مالی و دانش برای انتخاب آگاهانه و مدیریت امور مالی به‌عنوان نیازمندی در نظر گرفته می‌شود. افرادی که دارای شناخت کاملی از اصول اولیه مالی باشند، احتمالاً می‌توانند انتخاب هوشمندانه‌تری داشته باشند. سواد مالی ترکیبی از آگاهی، دانش، مهارت، نگرش و رفتارهای ضروری و لازم برای تصمیم‌گیری‌های مالی است و منجر به رفاه مالی افراد می‌شود (لوساردی^۱، ۲۰۱۹). سواد مالی به‌عنوان ابزاری برای تصمیم‌گیری منطقی، افراد را قادر می‌سازد تا ارزش سرمایه را درک کنند و مزایای استفاده از آن را در مدت زمان طولانی‌تری به حداکثر برسانند، بنابراین سواد مالی یک ابزار تصمیم‌گیری منطقی در نظر گرفته می‌شود (کاتاوکه و همکاران^۲، ۲۰۲۳). آموزش سواد مالی، بخشی از فرایند توانمند کردن جوامع در بازارهای مالی می‌باشد. اقتصاد رفتاری و روان‌شناسی سرمایه‌گذاری، این حقیقت را بیان می‌کنند که اثربخشی برنامه‌های سواد مالی با رفتار افراد می‌تواند بهبود پیدا کند (رحمانی نوروزآباد و همکاران، ۱۳۹۸). اگر سرمایه‌گذار نتواند داده‌های دریافت‌شده را به شکل صحیح تحلیل کند، ممکن است تورش‌های غیرقابل‌اجتنابی پیش آید (بابایی‌مجرد، ۱۳۹۰). به عقیده روان‌شناسان این حالت زمانی اتفاق می‌افتد که در تصمیم‌گیری برای انجام رفتاری خاص، احساسات بر تعقل و تفکر غلبه کند. تورش‌های رفتاری در ادبیات مالی رفتاری به‌عنوان اشتباهات سیستماتیک در قضاوت تعریف شده (تاجمیر و همکاران، ۱۳۹۶) و به پذیرش ریسک فراوان بدون اطلاعات کافی، رفتار توده‌وار یا سوگیری رفتاری گفته می‌شود. می‌توان گفت سوگیری رفتاری قصد و نیت سرمایه‌گذاران جهت تکرار رفتار سایر سرمایه‌گذاران است (ویلاتورو^۳، ۲۰۰۹). شناخت تمایلات روان‌شناختی در حوزه سرمایه‌گذاری، ضروری و نیازمند توسعه دامنه مطالعاتی می‌باشد ولی تمرکز تحقیقات مالی رفتاری، بیشتر بر روان‌شناسی شناختی و بررسی سوگیری‌های رفتاری بوده و کمتر پیوند میان ویژگی‌های شخصیتی و مالی رفتاری را نشان داده‌اند (بکر و همکاران^۴، ۲۰۱۶). به‌عنوان مثال افراد تکانشگر که سطح سواد مالی پایین‌تری دارند علاقه‌ای به شرکت در برنامه‌های آموزش مالی ندارند و برای این افراد اطلاعات مالی چندان جذاب نیست (اتاویانی و همکاران^۵، ۲۰۱۸). رفتارهای تکانشی که بعضاً رفتارهای مخاطره‌آمیز نیز خوانده می‌شوند، به عملکردهایی گفته می‌شوند که تا اندازه‌ای با آسیب یا زیان‌های احتمالی همراهند (دوران و همکاران^۶، ۲۰۰۷). تکانشگری به پاسخ‌های برنامه‌ریزی‌نشده و سریع به محرک‌های بیرونی و درونی، بدون توجه به پیامدهای احتمالی منفی این واکنش‌ها گفته می‌شود (ظهیری و همکاران، ۱۴۰۰). با توجه به مطالب عنوان‌شده و مشاهده محیط پویای اقتصادی به‌ویژه بازارهای مالی، آموزش سواد مالی ضروری به نظر می‌رسد (رحمانی نوروزآباد و همکاران، ۱۳۹۸). افراد به‌خوبی در زمینه امور مالی در سطوح مدیریت منابع و مصارف مالی مطلع نیستند. این مسئله می‌تواند منجر به نتایج فاجعه‌بار شود (کاظم‌پور و همکاران، ۱۳۹۹). با رشد و پیچیده شدن فناوری در عرصه جهانی، خدمات مالی نیز روزبه‌روز پیچیده‌تر می‌شوند، در دنیای پیچیده و نوسانی سرمایه‌گذاری، بسیاری از تصمیم‌های مالی افراد به‌جای منطق، تحت تأثیر هیجانات و سوگیری‌های رفتاری مانند ترس، خوش‌بینی افراطی یا رفتار گله‌ای اتخاذ می‌شوند. همچنین، تکانشگری باعث می‌شود سرمایه‌گذاران بدون تحلیل کافی، اقدام به خرید و فروش‌های شتاب‌زده کنند. در

1. Lusardi

2. Katauke et al.

3e Villatoro

4 aBakar et al.

5. Ottaviani et al.

6. Doran et al.

این میان، آموزش اصولی و هدفمند سرمایه‌گذاری می‌تواند نقش کلیدی داشته باشد. یادگیری شیوه‌های مالی، علاوه بر افزایش دانش، باعث تقویت خودآگاهی، کنترل هیجانات و تصمیم‌گیری منطقی‌تر در شرایط حساس می‌شود. ضرورت آموزش تنها به سطح فردی محدود نمی‌شود، بلکه در سطح کلان نیز به ثبات بازارها، کاهش نوسانات و رشد اعتماد عمومی منجر خواهد شد. از این جهت، ارتقای سواد مالی و رفتاری سرمایه‌گذاران، نه یک گزینه، بلکه یک نیاز اساسی برای توسعه نظام مالی سالم به‌شمار می‌رود. از این‌رو در این پژوهش به این مسئله می‌پردازیم که آیا آموزش تکنیک‌های سرمایه‌گذاری بر کنترل تورش‌های رفتاری و تکانشگری جوانان سرمایه‌گذار تأثیر دارد؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

امروزه نقش دولت‌ها در زمینه تأمین امنیت مالی جامعه کاهش یافته، در صورتی که این نیاز باتوجه به افزایش امید زندگی و شرایط جامعه بیش از پیش احساس می‌شود (آگاروالا و همکاران، ۲۰۱۵). افرادی که سطح سواد مالی بالایی دارند به احتمال زیاد می‌توانند تصمیم‌های مالی عاقلانه بگیرند و از منابع مالی خود به‌طور مؤثر استفاده کنند. بنابراین، تحقیقات و تلاش‌ها برای بهبود سواد مالی در توانمندسازی افراد و سازمان‌ها برای مدیریت مؤثرتر امور مالی، افزایش انعطاف‌پذیری مالی و دستیابی به پایداری اقتصادی بلندمدت حائز اهمیت است (فبریان‌تو، ۲۰۲۳). سرمایه‌گذاری در بازارهای مالی به‌ویژه بورس اوراق بهادار نیازمند تصمیم‌گیری‌های منطقی و تحلیل‌های دقیق است. باین‌حال، بسیاری از سرمایه‌گذاران، به‌ویژه جوانان، تحت تأثیر سوگیری‌های رفتاری و تکانشگری قرار می‌گیرند که می‌تواند منجر به تصمیم‌های نادرست و زیان‌های مالی شود. رفتار مالی یک جزء ضروری از واقعیت روزانه هر فرد است. درواقع، افراد برای اتخاذ تصمیم‌های مالی آگاهانه در کوتاه‌مدت و بلندمدت، مانند انجام تراکنش‌های مالی، استقراض، پس‌انداز، سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی برای بازنشستگی، باید دانش و مهارت‌های مالی کافی و مناسب داشته باشند. عوامل مالی رفتاری ادعا می‌کنند که نگرش یک سرمایه‌گذار به بازار سرمایه تابعی از روان‌شناسی سرمایه‌گذار، عقاید و نظرات وی و موضع‌گیری او در رابطه با ریسک است. تحقیقات نشان می‌دهد که عوامل خرد و کلان زیادی که قابل‌اندازه‌گیری و غیرقابل‌اندازه‌گیری هستند، در رفتار سرمایه‌گذاران مؤثر هستند (ابوذر و همکاران، ۱۴۰۳). نظریه مالی سنتی فرض می‌کند که سرمایه‌گذاران همیشه براساس اطلاعات کامل تصمیم‌های منطقی می‌گیرند، اما امور مالی - رفتاری استدلال می‌کند که سرمایه‌گذاران تحت تأثیر احساسات، سوگیری‌ها و محدودیت‌های شناختی خود قرار می‌گیرند (المنصور و همکاران، ۲۰۱۷). فرایند تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاری (رفتار سرمایه‌گذار) تحت تأثیر سوگیری‌های رفتاری مختلفی قرار می‌گیرد که سرمایه‌گذاران را از عقلانیت منحرف می‌کند و باعث تصمیم‌گیری غیرمنطقی و غیرعقلایی می‌شود. به‌طور کلی به انحرافات سیستماتیک و غیرتصادفی در قضاوت‌ها و تصمیم‌گیری‌های افراد سوگیری رفتاری گفته می‌شود که ناشی از عوامل شناختی، احساسی یا تأثیرات اجتماعی می‌باشد. (مرادی و همکاران، ۱۴۰۰) سوگیری‌های رفتاری را به‌عنوان انحرافات ناشی از ویژگی‌های روان‌شناختی افراد تعریف کرده‌اند که می‌تواند تأثیر قابل‌توجهی بر تصمیم‌گیری‌های مالی مدیران و عملکرد شرکت‌ها داشته باشد. به‌عنوان مثال، سوگیری‌های رفتاری مانند خوش‌بینی بیش‌ازحد یا بدبینی، می‌توانند ارزیابی مالی شرکت‌ها را تحت تأثیر قرار دهند. (حساس یگانه و همکاران، ۱۳۹۸) سوگیری رفتاری را به‌عنوان تمایل افراد به انحراف از تصمیم‌های منطقی در فرایند سرمایه‌گذاری تعریف کرده‌اند. این انحرافات می‌توانند ناشی از خطاهای ادراکی،

تمایلات شخصی یا تأثیرات اجتماعی باشند و در تصمیم‌گیری‌های مالی نقش مهمی ایفا کنند. (حاجی‌زاده سلمانی و همکاران، ۱۴۰۰) سوگیری‌های رفتاری را در چارچوب سازمانی بررسی کرده و آن‌ها را به‌عنوان گرایش‌های شناختی مدیران تعریف کرده‌اند که منجر به تصمیم‌گیری‌های کوتاه‌مدت و نادیده گرفتن اهداف بلندمدت می‌شوند. این تعاریف نشان می‌دهند که تورش‌های رفتاری در حوزه‌های مختلف مانند مدیریت، سرمایه‌گذاری و تصمیم‌گیری‌های مالی نقش مهمی دارند و منجر به انحراف از اصول منطقی و بهینه تصمیم‌گیری می‌شوند.

تکانشگری نیز به‌عنوان یکی از ویژگی‌های رفتاری-شناختی تعریف می‌شود که شامل تمایل به انجام اعمال بدون تفکر کافی، برنامه‌ریزی و در نظر گرفتن پیامدهای آن است (عطایی و همکاران، ۱۴۰۳). این ویژگی رفتاری می‌تواند در موقعیت‌های مختلف، از تصمیم‌گیری‌های روزمره تا رفتارهای پرخطر، تأثیرگذار باشد. (نورکجوری و همکاران، ۱۴۰۳) تکانشگری را در سه بعد اصلی بررسی کرده‌اند:

تکانشگری شناختی: ناتوانی در تفکر پیش از عمل و بی‌توجهی به پیامدهای تصمیم‌ها.

تکانشگری حرکتی: انجام رفتار بدون کنترل و واکنش سریع بدون برنامه‌ریزی.

بی‌ثباتی توجه: ناتوانی در تمرکز بر یک محرک و تمایل به تغییر سریع تمرکز.

پژوهش‌ها نشان داده که تکانشگری با اختلالاتی مانند نقص توجه/بیش‌فعالی (ADHD) و رفتارهای پرخطر ارتباط دارد (اسمعیلی الموتی و همکاران، ۱۴۰۳). همچنین، تکانشگری می‌تواند به کاهش عملکرد فرد و افزایش مشکلات اجتماعی منجر شود؛ بنابراین تکانشگری یکی از ویژگی‌های روان‌شناختی مهم است که می‌تواند هم در سطح طبیعی و هم به‌عنوان یک عامل آسیب‌زا در برخی اختلالات روانی مشاهده شود.

تصمیم‌گیری‌های مالی همواره تحت تأثیر عوامل متعددی قرار دارند که تنها به داده‌های اقتصادی و تحلیلی محدود نمی‌شوند. یکی از مهم‌ترین عواملی که بر کیفیت تصمیم‌های سرمایه‌گذاری تأثیرگذار است، رفتار انسانی و سوگیری‌های شناختی است. سرمایه‌گذاران اغلب تحت تأثیر هیجانات، باورهای نادرست یا تفکرات غیرمنطقی قرار می‌گیرند که می‌تواند منجر به اتخاذ تصمیم‌هایی زیان‌بار شود. بازارهای مالی، به‌ویژه بورس اوراق بهادار، از جمله محیط‌هایی هستند که سرمایه‌گذاران در آن با چالش‌های تصمیم‌گیری پیچیده مواجه‌اند. جوانان سرمایه‌گذار به دلیل کمبود تجربه و دانش کافی، اغلب در معرض سوگیری‌های رفتاری و تصمیم‌های تکانشی قرار می‌گیرند که می‌تواند موجب زیان‌های مالی قابل‌توجهی شود. مطالعات مختلفی در خصوص آموزش شیوه‌های سرمایه‌گذاری و افزایش دانش مالی افراد صورت گرفته است. با این وجود، در ایران پژوهش‌های کمی به‌طور خاص به بررسی تأثیر این آموزش‌ها بر جوانان سرمایه‌گذار پرداخته‌اند. بنابراین، مسئله اصلی پژوهش حاضر این است که آیا آموزش شیوه‌های سرمایه‌گذاری می‌تواند به کنترل سوگیری‌های رفتاری و کاهش تکانشگری در بین جوانان سرمایه‌گذار در بورس اوراق بهادار تهران کمک کند؟ در ادامه به برخی پژوهش‌های انجام‌شده در این حوزه اشاره می‌شود:

احقاقی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهش خود بیان می‌کنند فردی که میزان سواد مالی و آموزش‌های متناسب را کسب کرده باشد، می‌تواند اقدامات مالی مناسبی را نیز انجام داده و میزان اشتباه و خطای چنین فردی نسبت به کسی که تجربه و سواد کمتری در زمینه‌های مالی دارد، کمتر است و می‌تواند خروجی و عملکرد بهتری را برای سازمان و شرکتی که فعالیت می‌کند، ارائه نماید و در انتها نتیجه می‌گیرند که داشتن میزان متناسبی از سواد و تجربیات حاصل از آموزش در زمینه‌های مالی در بین حسابرسان ارشد مالیاتی آن‌ها را توانمند می‌کند.

حسن‌زاد سلمانی و همکاران (۱۳۹۸) عوامل مؤثر بر تصمیم‌های سرمایه‌گذاری و بررسی رابطه سطح سواد مالی سرمایه‌گذاران و تصمیم‌های سرمایه‌گذاری آنان را بررسی کرده و نتیجه گرفته‌اند که ذهنیات فردی، اطلاعات

حسابداری، اطلاعات اقتصادی و نیازهای مالی شخصی بر تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاری در ایران، تأثیر دارند. همچنین با در نظر گرفتن میزان درک ریسک سرمایه‌گذاران، میزان ریسک‌پذیری آن‌ها بر تصمیم‌های سرمایه‌گذاری آن‌ها تأثیرگذار می‌باشد.

رحمانی نوروزآباد و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهش خود نتیجه می‌گیرند سواد مالی می‌تواند تفاوت معناداری را در رفتار مالی افراد ایجاد کند. در این رابطه می‌توان گفت، سرمایه‌گذارانی که سطح سواد مالی خوبی دارند، در تصمیم‌های سرمایه‌گذاری خود، نسبت به سایر سرمایه‌گذاران، بهتر عمل می‌کنند و این عامل می‌تواند بر عملکرد سرمایه‌گذاری آن‌ها تأثیر مثبتی بگذارد چرا که دارای سطح سواد مالی بیشتری هستند. بنابراین با توجه به نتایج به‌دست‌آمده از رابطه بین نگرش مالی با تصمیم‌های سرمایه‌گذاران، به نظر می‌رسد بالا بردن سطح سواد مالی می‌تواند بر تصمیم‌های سرمایه‌گذاری توسط افراد، مفید واقع شود.

وانگ و همکاران^۱ (۲۰۲۴)، این مطالعه بررسی جامعی از روابط پیچیده بین سواد مالی، سوگیری‌های شناختی و تصمیم‌های سرمایه‌گذاری ارائه می‌دهد. یافته‌های آن بر تأثیر مثبت مستقیم سواد مالی بر کیفیت تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاری تأکید می‌کند. نتایج نشان می‌دهد که سواد مالی عموماً نتایج سرمایه‌گذاری را بهبود می‌بخشد. باین‌حال، همبستگی مثبت بین سواد مالی و سوگیری بیش‌ازحد اعتمادبه‌نفس، نشان می‌دهد که افزایش دانش ممکن است به‌طور ناخواسته باعث افزایش اعتمادبه‌نفس بیش‌ازحد در تصمیم‌گیری مالی شود. این یافته‌ها پیامدهای مهمی برای برنامه‌های آموزش مالی و ابتکارات خط‌مشی دارند و نشان می‌دهند که مداخلات مؤثر نه تنها بر افزایش دانش مالی، بلکه بر توسعه راهبردهایی برای شناسایی و کاهش سوگیری‌های شناختی باید تمرکز کنند.

اشفق و همکاران^۲ (۲۰۲۴)، در پژوهشی به چگونگی تأثیر سواد مالی بر سوگیری‌های شناختی دانش‌آموزان در آلمان در هنگام سرمایه‌گذاری و نیز ارزیابی تأثیرگذارترین سوگیری‌های شناختی که دانش‌آموزان هنگام سرمایه‌گذاری خود در محیط با آن مواجه می‌شوند، پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که سواد مالی دانش‌آموزان به‌طور مثبت بر سوگیری‌های شناختی آن‌ها در فرایند سرمایه‌گذاری تأثیر می‌گذارد. این تحقیق در نقطه اتصال حوزه مالی - رفتاری قرار دارد و به توسعه چارچوبی نظری از سوگیری‌های شناختی در تصمیم‌های مالی دانشجویان کمک می‌کند.

ساپوترو و همکاران^۳ (۲۰۲۳)، در پژوهش خود به بررسی تأثیر توهم کنترل، سواد مالی و سوگیری دنباله‌روی بر تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاری سرمایه‌گذاران جوان در شهر سورابایا پرداخته‌اند. یافته‌های پژوهش نشان داد که سواد مالی تأثیر مثبت و معناداری بر تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاری سرمایه‌گذاران جوان دارد، اما توهم کنترل و سوگیری دنباله‌روی تأثیر معناداری بر تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاری این افراد نداشته است. این بدان معنا است که هرچه سطح سواد مالی فرد بالاتر باشد، تصمیم‌های سرمایه‌گذاری بهتر و منطقی‌تری اتخاذ می‌شود و بالعکس.

درماوان و همکاران (۲۰۲۰)، در پژوهشی به بررسی دانش سرمایه‌گذاری، حداقل سرمایه، آموزش بازار سرمایه و انگیزه برای سرمایه‌گذاری پرداخته‌اند. نتایج تجزیه و تحلیل نشان می‌دهد که آموزش بازار سرمایه، دانش سرمایه‌گذاری و انگیزه سرمایه‌گذاران تأثیر مثبت قابل توجهی بر علاقه سرمایه‌گذاری سهام در بازار سرمایه دارد.

فدلی و همکاران (۲۰۲۰)، این پژوهش با هدف بررسی تأثیر سواد مالی، بازده و ریسک بر علاقه سرمایه‌گذاری در میان اعضای انجمن KSPM شهر سمارانگ انجام شده است. در این مطالعه، آموزش سرمایه‌گذاری به‌عنوان متغیر

تعدیلگر در نظر گرفته شده است. نتایج تحقیق نشان داد که سواد مالی، بازده و ریسک هر سه، تأثیر مثبت و معناداری بر علاقه به سرمایه‌گذاری دارند. باین‌حال، آموزش سرمایه‌گذاری تنها توانست نقش تعدیلگر را در رابطه میان بازده و ریسک با علاقه به سرمایه‌گذاری ایفا کند و در رابطه میان سواد مالی و علاقه به سرمایه‌گذاری، نقش تعدیل‌کننده نداشت.

خیرالنساء و همکاران^۱ (۲۰۲۰)، در پژوهشی تأثیر سواد مالی و خودکنترلی را بر رفتار مالی در بین دانش‌آموزان دبیرستانی بوگور پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان داد که نگرش مالی به‌طور معنی‌داری با دانش و رفتار مالی ارتباط داشته و نیز بر خودکنترلی و رفتار مالی تأثیر مثبت را نشان می‌دهد.

اوتوایانی و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهش خود به بررسی نقش تکانشگری و سواد مالی پرداخته، نتایج این پژوهش نشان می‌دهد تکانشگری، تأثیر سواد مالی بر بدهی را، به‌طور کامل تعدیل می‌کند. در این پژوهش یافته‌ها از نظر پیامدهای سیاسی و ابزارهایی برای تدوین برنامه‌های مؤثرتر آموزش مالی موردبحث قرار گرفته‌اند.

باتوجه به موارد عنوان‌شده می‌توان گفت در دنیای پرنوسان سرمایه‌گذاری، تصمیم‌گیری‌های مالی تنها مبتنی بر منطق و تحلیل نیست، بلکه به شدت تحت تأثیر عوامل روان‌شناختی و رفتاری قرار دارد. بسیاری از سرمایه‌گذاران، حتی با دانش تحلیلی مناسب، در دام سوگیری‌های رفتاری و واکنش‌های تکانشی گرفتار می‌شوند که می‌تواند پیامدهای منفی جدی بر بازدهی بلندمدت آن‌ها داشته باشد. سوگیری‌های رفتاری مانند پشیمان‌گریزی، زیان‌گریزی و خطای وضع موجود ازجمله خطاهای شناختی رایجی هستند که باعث می‌شوند سرمایه‌گذاران برخلاف منافع واقعی خود تصمیم‌گیری کنند. همچنین، تکانشگری یا تصمیم‌گیری‌های عجولانه و احساسی، به‌ویژه در مواجهه با نوسانات بازار، اغلب منجر به خریدوفروش‌های شتاب‌زده و غیرمنطقی می‌شود. دراین‌میان، آموزش شیوه‌های سرمایه‌گذاری می‌تواند نقش کلیدی ایفا کند. یادگیری ابزارهایی مانند مدیریت ریسک، تدوین راهبرد سرمایه‌گذاری، شناخت چرخه‌های بازار و استفاده از تحلیل بنیادی و روشمند، به سرمایه‌گذاران کمک می‌کند تا با ذهنی منطقی‌تر و ساختاریافته‌تر وارد بازار شوند. این پژوهش از آن جهت نوآورانه است که با استفاده از اصول و شیوه‌های آموزشی در زمینه سرمایه‌گذاری، به دنبال شناسایی و کاهش تأثیرات منفی رفتارهای غیرمنطقی و تصمیم‌های سریع و بدون تحلیل (تکانشگری) در میان سرمایه‌گذاران جوان است. این گروه سنی به دلیل ویژگی‌های روان‌شناختی و ناتوانی در کنترل احساسات، به‌ویژه در بازارهای مالی ناپایدار، در معرض سوگیری‌های شناختی و تصمیم‌گیری‌های اشتباه قرار دارند. به همین دلیل، پژوهش حاضر می‌تواند به‌عنوان یک گام مؤثر در جهت ارتقای آگاهی و رفتارهای منطقی‌تر سرمایه‌گذاران جوان در بورس تهران تلقی شود، همچنین می‌تواند مبنای طراحی برنامه‌های آموزشی هدفمند برای بهبود تصمیم‌گیری‌های مالی در این گروه از سرمایه‌گذاران باشد.

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اول: آموزش شیوه‌های سرمایه‌گذاری بر ابعاد کنترل تورش‌های رفتاری جوانان سرمایه‌گذار در بورس اوراق بهادار تأثیر معناداری دارد.

فرضیه دوم: آموزش شیوه‌های سرمایه‌گذاری بر تکانشگری جوانان سرمایه‌گذار در بورس اوراق بهادار تأثیر معناداری دارد.

روش‌شناسی پژوهش

باتوجه به اهداف در نظر گرفته‌شده، این پژوهش کاربردی است و از نظر روش، یک مطالعه نیمه‌تجربی با طرح پیش‌آزمون پس‌آزمون با استفاده از گروه گواه (کنترل) می‌باشد. در این پژوهش گروه آزمایش تحت آموزش شیوه‌های سرمایه‌گذاری قرار گرفته و گروه گواه بدون طی کردن دوره آموزشی وارد بازار سرمایه می‌گردند. در ادامه هر دو گروه در زمان یکسان از نظر متغیرهای پژوهش ارزیابی می‌شوند. جامعه آماری پژوهش حاضر، شامل کلیه سرمایه‌گذاران جوان فعال در بورس اوراق بهادار شهر تهران در تابستان ۱۴۰۱ می‌باشد، ابتدا از بین کارگزاری‌های تهران دو کارگزاری به‌طور تصادفی انتخاب و به‌صورت هدفمند ۴۰ سرمایه‌گذار با روش تصادفی چندمرحله‌ای از بین متقاضیان آموزش سرمایه‌گذاری در بورس که به کارگزاری‌های منتخب شهر تهران مراجعه کرده بودند، انتخاب شدند. این ۴۰ نفر به شکل کاملاً تصادفی در دو گروه آزمایش (۲۰ نفره) و گروه گواه (۲۰ نفره) تقسیم شدند.

جهت سنجش سوگیری رفتاری، از پرسش‌نامه محقق‌ساخته استفاده شد. این پرسش‌نامه براساس مدل پمپین و در دو بعد شناختی و عاطفی و با راهنمایی‌های استادان و خبرگان تهیه گردید. برای ساخت پرسش‌نامه، پس از بررسی پیشینه نسبت به طراحی سؤالات جهت نظرخواهی از متخصصان اقدام شد و برای انتخاب مؤلفه‌های موردنظر برای درج در پرسش‌نامه از نتایج پژوهش [فلاحپور و همکاران \(۱۳۹۰\)](#) استفاده گشت و در هر بعد سه مؤلفه‌ای که دارای بیشترین اولویت بودند انتخاب شد و سؤالات مرتبط با آن در قالب پرسش‌نامه طراحی گردید. برای ارزیابی روایی صوری پرسش‌نامه طراحی‌شده، متناسب بودن و منطقی بودن چیدمان سؤالات، همچنین اختصار و جامعیت آن‌ها از نظر متخصصان و خبرگان استفاده شد. روایی محتوایی پرسش‌نامه به روش کمی و کیفی اندازه‌گیری شد. برای ارزیابی کمی روایی محتوایی از نسبت روایی محتوا (CVR) استفاده شد. پس از تهیه ابزار و تأیید روایی محتوایی آن جهت تعیین پایایی از روش آلفای کرونباخ استفاده شد. پایایی این پرسش‌نامه با روش آلفای کرونباخ برای بعد شناختی ۰/۷۶ و بعد عاطفی ۰/۷۹ و برای مقیاس کلی ۰/۷۷ بود. پرسش‌نامه نهایی دارای ۳۰ سؤال بود و نمره‌گذاری آن از خیلی کم با نمره یک و خیلی زیاد با نمره پنج ارزش‌گذاری گردید. در صورتی که شرکت‌کننده نمره بین ۳۰ تا ۵۵ کسب کند سوگیری رفتاری آن ضعیف، ۵۵ تا ۱۰۰ متوسط و ۱۰۰ به بالا زیاد ارزیابی می‌شود.

برای سنجش تکانشگری از پرسش‌نامه تکانشگری بارات و همکاران (۲۰۰۴) با مؤلفه‌های تکانشگری شناختی، تکانشگری حرکتی و عدم برنامه‌ریزی که روایی و پایایی آن توسط [اختیاری و همکاران \(۱۳۸۷\)](#) تأیید شده، استفاده شد. این پرسش‌نامه نیز ۳۰ سؤال دارد و براساس طیف لیکرت چهارگزینه‌ای نمره‌گذاری شده است. در صورتی که نمرات پرسش‌نامه بین ۳۰ تا ۶۰ باشد، میزان تکانشگری ضعیف، بین ۶۰ تا ۹۰، میزان تکانشگری در سطح متوسط و بیش از ۹۰ باشد، میزان تکانشگری زیاد می‌باشد.

با توجه به تصویب بازه سنی ۱۸ تا ۳۵ برای تعریف جوان در نشست شورای عالی جوانان در سال ۱۳۹۷ همین دامنه سنی برای شرکت‌کنندگان در نظر گرفته شد که تفکیک آن در جدول (۱) آورده شده است.

جدول (۱). اطلاعات جمعیت‌شناختی پژوهش

مؤلفه‌ها	آزمایش (n=۲۰)	کنترل (n=۲۰)	کل (n=۴۰)	t	P
رده سنی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
۱۸-۲۵	۹	۸	۴۰	۱۷	۴۲/۵
۲۶-۳۰	۶	۸	۳۰	۱۴	۳۰
دامنه سنی (۱۸-۳۵)	۳۰	۳۰	۶۰	۳۰	۳۰

۳۱-۳۵	۵	۲۵	۴	۳۰	۹	۲۷/۵
میانگین و انحراف معیار:			میانگین و انحراف معیار:		میانگین و انحراف معیار:	
26/33±4/85			26/4 ±4/4		26/36 ±4/56	

نتایج جدول (۱) نشان داد که میانگین و انحراف استاندارد سنی گروه آزمایش 26/33±4/85، گروه گواه 26/4±4/4 و در کل نمونه 26/36 ± 4/56 بود. همچنین با استفاده از آزمون تی و سطح معناداری نشان داده شد که بین میانگین سنی دو گروه آزمایش و کنترل تفاوت معناداری وجود ندارد. بدین معنی که دو گروه به لحاظ سنی همتا هستند.

معیارهای ورود به پژوهش شامل رضایت و تمایل به شرکت در مطالعه، دامنه سنی بیش از ۱۸ سال، داشتن حداقل مدرک تحصیلی سیکل و شرکت نداشتن در جلسات مداخله‌ای مشابه و همچنین دارا بودن توانایی شرکت در جلسات آموزشی و معیارهای خروج از پژوهش نیز شامل غیبت بیش از ۲ نشست و عدم تکمیل و مخدوش بودن پرسش‌نامه‌ها بود.

قوانین آموزش شیوه‌های سرمایه‌گذاری

این بسته آموزشی که در جدول (۲) نشان داده شده ترکیبی از تکنیک‌های سرمایه‌گذاری بنیادی و روشمند بود که در قالب ۸ نشست ۲ ساعته به صورت هر هفته ۲ نشست برگزار گردید.

جدول (۲). محتوای بسته آموزشی

نشست	موضوع	محتوا
۱	معارف و آشنایی	در این نشست برای شرکت‌کنندگان به ارائه اهداف و تعاریف مربوط به این بسته و دوره پرداخته می‌شود.
۲	روشناسی	در این نشست به آموزش تغییرات قیمتی پرداخته می‌شود و روش‌هایی آموزش داده می‌شود که بتوانیم براساس رفتار گذشته سهام آینده آن را پیش‌بینی کنیم.
۳	خطوط مقاومت و حمایت	در این نشست سعی می‌شود ناحیه‌های مقاومت و حمایت را که باعث تغییر مسیر حرکت نزولی یا صعودی سهام می‌شود، آموزش داده شود.
۴	شاخص‌ها	در این نشست انواع شاخص‌ها و فرمول‌های مربوط به آن‌ها که در تشخیص حرکت بازار به تحلیلگر کمک می‌کند آموزش داده می‌شود.
۵	کندل‌شناسی	در این نشست سه‌گونه نمودار میله‌ای، خطی، شمعی بررسی می‌گردد.
۶	ایچیموکو	در این نشست ایچیموکو که در دسته شاخص‌ها قرار می‌گیرد و نوعی سیستم معاملاتی می‌باشد بررسی می‌شود.
۷	فیوناچی و امواج الیوت (موج شناسی)	در این نشست کاربرد فیوناچی در بورس آموزش داده می‌شود.
۸	صورت‌های مالی	در این نشست ترازنامه، صورت سود و زیان، صورت جریان وجوه نقد، سود به ازای هر سهم (EPS)، نسبت‌های مالی، نسبت قیمت بر درآمد (P/E)، نسبت بدهی به صاحبان حقوق سهام (D/E)، نسبت جاری (نسبت سرمایه در گردش) و مدل‌های ارزش‌گذاری تشریح می‌گردند.

یافته‌های پژوهش

پس از توزیع و جمع‌آوری پرسش‌نامه در بین دو گروه (۲۰ نفری) داوطلب شده، داده‌ها در دو بخش توصیفی و استنباطی تجزیه و تحلیل گردید. در بخش توصیفی از روش آمار توصیفی مانند (جدول‌های توزیع فراوانی، نمودارها، محاسبه میانگین، انحراف معیار) و نیز از روش آمار استنباطی تحلیل کواریانس چندمتغیره (مانکوا) جهت بررسی اثربخشی مداخله با بهره‌گیری از نرم‌افزار SPSS-26 انجام شده است.

آمار توصیفی تکانشگری

در جدول (۳) آمار توصیفی مربوط به میانگین و انحراف معیار نمرات تکانشگری به تفکیک، برای افراد گروه آزمایش و کنترل در دو مرحله سنجش (پیش‌آزمون و پس‌آزمون)، آورده شده است.

جدول (۳). توصیف آماری نمرات تکانشگری به تفکیک گروه آزمایش و کنترل					
گروه	متغیر	پیش‌آزمون		پس‌آزمون	
		میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد
کنترل	تکانشگری شناختی	۲۱/۴۵	۵/۶۳۳	۲۰/۱۰	۵/۱۸۰
	تکانشگری حرکتی	۲۵/۲۵	۷/۸۶۶	۲۳/۴۰	۶/۳۳۶
	عدم برنامه‌ریزی	۳۰/۹۰	۷/۴۱۲	۲۹/۴۰	۷/۴۰۸
	تکانشگری	۷۷/۶۰	۶/۲۱۹	۷۲/۹۰	۷/۵۱۱
آزمایش	تکانشگری شناختی	۲۳/۵۵	۴/۴۶۶	۱۵/۵۵	۳/۶۳۴
	تکانشگری حرکتی	۲۵/۶۰	۷/۵۰۷	۱۷/۰۵	۵/۷۹۹
	عدم برنامه‌ریزی	۲۵/۴۵	۷/۳۶۶	۱۹/۴۵	۴/۳۵۹
	تکانشگری	۷۴/۶۰	۱۴/۱۳۶	۵۲/۰۵	۷/۵۵۰

همان‌طور که در جدول (۳) ملاحظه می‌گردد در گروه کنترل، میانگین نمرات ارزیابی تکانشگری در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون تغییر چندانی را نشان نمی‌دهد ولی در گروه آزمایش، نمرات در پس‌آزمون نسبت به پیش‌آزمون کاهش یافته است. آمار توصیفی سوگیری رفتاری:

در جدول (۴) میانگین و انحراف معیار به تفکیک برای افراد گروه آزمایش و کنترل در دو مرحله سنجش (پیش‌آزمون و پس‌آزمون) مربوط به نمرات سوگیری‌های رفتاری نشان داده شده است.

جدول (۴). توصیف آماری نمرات سوگیری‌های رفتاری به تفکیک گروه آزمایش و کنترل					
گروه	متغیر	پیش‌آزمون		پس‌آزمون	
		میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد
کنترل	خوداسنادی	۱۸/۹۵	۲/۵۴۴	۱۸/۰۵	۲/۳۰۵
	خطای تازه‌گرایی	۱۹/۸۵	۲/۲۰۷	۲۰/۱۵	۲/۸۸۹
	شهود نمایندگی	۲۰/۸۰	۲/۷۸۳	۱۹/۹۰	۲/۹۸۹
	پشیمان‌گریزی	۱۹/۱۰	۲/۰۷۵	۱۹/۴۰	۲/۶۲۴

۲/۳۰۳	۱۹/۶۰	۲/۳۴۲	۲۰/۳۰	خطای وضع موجود	
۲/۶۱۳	۱۹/۷۵	۱/۶۷۰	۱۹/۵۰	زیان گریزی	
۱۴/۸۰۱	۱۱۶/۸۵	۶/۳۸۷	۱۱۸/۵۰	سوگیری‌های رفتاری	
۳/۵۴۸	۱۲/۸۰	۲/۹۸۲	۱۹/۴۵	خوداسنادی	آزمایش
۴/۴۱۱	۱۴/۲۵	۲/۹۶۳	۱۹/۴۰	خطای تازه‌گرایی	
۴/۱۱۵	۱۳/۷۵	۲/۴۳۴	۲۰/۶۵	شهود نمایندگی	
۳/۸۷۳	۱۲/۹۵	۲/۸۸۹	۱۹/۳۵	پشیمان‌گریزی	
۳/۵۶۱	۱۲/۹۵	۲/۴۹۸	۱۹/۱۵	خطای وضع موجود	
۳/۶۶۳	۱۳/۴۵	۱/۶۹۸	۲۰/۶۰	زیان‌گریزی	
۹/۵۶۰	۸۰/۱۵	۹/۸۰۵	۱۱۸/۶۰	سوگیری‌های رفتاری	

همان‌طور که در جدول (۴) نشان داده شده است در گروه کنترل میانگین نمرات ارزیابی سوگیری‌های رفتاری در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون تغییر چندانی را نشان نمی‌دهد ولی در گروه آزمایش، بیشتر نمرات در پس‌آزمون نسبت به پیش‌آزمون کاهش نشان می‌دهد.

-بررسی پیش‌فرض‌های تحلیل کوواریانس

قبل از اجرای آزمون تحلیل کوواریانس چندمتغیره، باید پیش‌فرض‌های آن تأیید شوند. در ادامه نتایج مربوط به پیش‌فرض‌های گفته‌شده آورده شده است. با توجه به سطح معناداری آزمون باکس (۰/۱۱۲) فرض صفر مبنی بر همسانی ماتریس کوواریانس‌ها تأیید گردید. باتوجه به اینکه برای کلیه متغیرها سطح معناداری آماره محاسبه‌شده از ۰/۰۵ بزرگ‌تر می‌باشد، بنابراین فرض نرمال بودن توزیع نمرات پذیرفته می‌شود. باتوجه به معنی‌دار نبودن آزمون لوین متغیرها، پس فرض صفر برای همگنی واریانس متغیرها تأیید می‌گردد. پس از تأیید فرضیه‌ها تحلیل کوواریانس نتایج تحلیل در جدول (۵) نشان می‌دهد در مرحله پس‌آزمون اثر گروه معنادار است.

جدول (۵). نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیری برای مقایسه تکانشگری و سوگیری رفتاری در گروه آزمایش و کنترل

اثر	آزمون‌ها	مقادیر	F	درجه آزادی اثر	درجه آزادی خطا	سطح معناداری
	اثر پیلایی	۰/۸۹۱	۴۷/۲۱۹	۵	۲۹	۰/۰۰۱
	لامبدای ویلکز	۰/۱۰۹	۴۷/۲۱۹	۵	۲۹	۰/۰۰۱
گروه	اثر هتلینگ	۸/۱۴۱	۴۷/۲۱۹	۵	۲۹	۰/۰۰۱
	بزرگ‌ترین ریشه‌روی	۸/۱۴۱	۴۷/۲۱۹	۵	۲۹	۰/۰۰۱

با توجه به نتایج جدول (۵) می‌توان نتیجه گرفت آموزش تکنیک‌های سرمایه‌گذاری بر متغیرهای پژوهش مؤثر بوده است. در ادامه جهت مشخص نمودن تفاوت دو گروه آزمایش و کنترل در هر یک از متغیرهای پژوهش، آزمون اثرات بین آزمودنی مورد استفاده قرار گرفت که نتایج حاصل در ادامه ارائه شده است.

-اثر بخشی آموزش شیوه‌های سرمایه‌گذاری برابعد تکانشگری جوانان

جدول (۶). آزمون آثار بین آزمودنی برای مقایسه ابعاد تکانشگری گروه آزمایش و کنترل در پس‌آزمون

متغیر	منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	اندازه اثر
تکانشگری	بین گروهی	۲۷۱/۰۴۴	۱	۲۷۱/۰۴۴	۲۳/۹۹۷	۰/۰۰۱	۰/۴۰۷
شناختی	خطا	۳۹۵/۳۱۸	۳۵	۱۱/۲۹۵			
تکانشگری	بین گروهی	۳۷۹/۴۳۳	۱	۳۷۹/۴۳۳	۱۵/۹۳۹	۰/۰۰۱	۰/۳۱۳
حرکتی	خطا	۸۳۳/۱۸۷	۳۵	۲۳/۸۰۵			
عدم برنامه‌ریزی	بین گروهی	۵۳۱/۳۷۰	۱	۵۳۱/۳۷۰	۲۴/۳۱۰	۰/۰۰۱	۰/۴۱۰
	خطا	۷۶۵/۰۳۵	۳۵	۲۱/۸۵۸			

باتوجه به نتایج ارائه‌شده در جدول (۶)، مقدار F به‌دست آمده، برای تمامی ابعاد در سطح آلفای ۰/۰۱ معنی‌دار می‌باشد ($p < ۰/۰۱$). بنابراین فرض صفر رد و فرض پژوهش تأیید می‌گردد. باتوجه به پایین‌تر بودن میانگین نمرات گروه آزمایش در مرحله پس‌آزمون در مقایسه با افراد گروه کنترل، نتیجه گرفته می‌شود که آموزش شیوه‌های سرمایه‌گذاری مؤثر بوده و موجب کاهش تکانشگری جوانان شده است.

- اثربخشی آموزش شیوه‌های سرمایه‌گذاری بر ابعاد سوگیری‌های رفتاری جوانان

جدول (۷). آزمون آثار بین آزمودنی برای مقایسه ابعاد سوگیری‌های رفتاری گروه آزمایش و کنترل در پس‌آزمون

متغیر	منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	اندازه اثر
خوداسنادی	بین گروهی	۲۴۸/۱۷۹	۱	۲۴۸/۱۷۹	۲۷/۱۴۸	۰/۰۰۱	۰/۴۵۹
	خطا	۲۹۲/۵۳۳	۳۲	۹/۱۴۲			
خطای تازه‌گرایی	بین گروهی	۲۴۶/۶۵۶	۱	۲۴۶/۶۵۶	۲۱/۸۰۰	۰/۰۰۱	۰/۴۰۵
	خطا	۳۶۲/۰۶۱	۳۲	۱۱/۳۱۴			
شهود نمایندگی	بین گروهی	۳۵۵/۶۴۹	۱	۳۵۵/۶۴۹	۲۸/۷۱۹	۰/۰۰۱	۰/۴۷۳
	خطا	۳۹۶/۲۸۲	۳۲	۱۲/۳۸۴			
پشیمان‌گریزی	بین گروهی	۳۰۱/۸۷۰	۱	۳۰۱/۸۷۰	۲۴/۳۵۹	۰/۰۰۱	۰/۴۳۲
	خطا	۳۹۶/۵۵۹	۳۲	۱۲/۳۹۲			
خطای وضع موجود	بین گروهی	۲۳۸/۹۵۳	۱	۲۳۸/۹۵۳	۲۸/۳۳۲	۰/۰۰۱	۰/۴۷۰
	خطا	۲۶۹/۸۹۰	۳۲	۸/۴۳۴			
زیان‌گریزی	بین گروهی	۳۱۸/۸۳۵	۱	۳۱۸/۸۳۵	۲۷/۶۰۶	۰/۰۰۱	۰/۴۶۳
	خطا	۳۶۹/۵۸۴	۳۲	۱۱/۵۵۰			

باتوجه به نتایج ارائه‌شده در جدول (۷)، مقدار F به‌دست آمده، برای تمامی ابعاد در سطح آلفای ۰/۰۱ معنی‌دار می‌باشد ($p < ۰/۰۱$). بنابراین فرض صفر رد و فرض پژوهش تأیید می‌گردد. باتوجه به پایین‌تر بودن میانگین نمرات گروه آزمایش در مرحله پس‌آزمون در مقایسه با افراد گروه کنترل، نتیجه گرفته می‌شود که آموزش شیوه‌های سرمایه‌گذاری مؤثر بوده و موجب کاهش سوگیری‌های رفتاری جوانان شده است.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر سعی داشت تأثیر آموزش شیوه‌های سرمایه‌گذاری بر کنترل سوگیری‌های رفتاری و تکانشگری جوانان سرمایه‌گذار در بورس اوراق بهادار تهران را با طرح پیش‌آزمون پس‌آزمون با استفاده از گروه گواه (کنترل) بررسی نماید.

نتایج حاصل از یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که آموزش شیوه‌های سرمایه‌گذاری بر کاهش سطح سوگیری رفتاری و خرده‌مقیاس‌های آن در مرحله پس‌آزمون به‌گونه‌ای معنادار اثربخش است؛ بدین معنی که آموزش شیوه‌های سرمایه‌گذاری به شکل معناداری سطح آگاهی نظری و عملی این گروه از افراد را تحت تأثیر خود قرار داده است. نتایج این پژوهش همسو با یافته‌های **احقایی و همکاران (۱۴۰۲)**، **وانگ و همکاران (۲۰۲۴)**، **حسن‌زاده سلمانی و همکاران (۱۳۹۸)**، **رحمانی نوروزآباد و همکاران (۱۳۹۸)** و **آتس و همکاران (۲۰۱۶)** بود.

در تبیین نتایج می‌توان گفت که افراد سرمایه‌گذار سعی می‌کنند با رعایت معیارهای مؤثر بر سرمایه‌گذاری و باتوجه به ترجیحات شخصی، مناسب‌ترین گزینه‌های ممکن را انتخاب کنند (**سینا و همکاران، ۱۳۹۸**). در اتخاذ تصمیم‌های سرمایه‌گذاری در برخی مواقع شرایطی به وجود می‌آید که امکان رفتار عقلایی را از تصمیم‌گیرنده سلب می‌کند (**پارکر، ۲۰۱۴**). به دلیل محدودیت‌های موجود در شناخت منابع، در برخی موارد ممکن است سرمایه‌گذار امکان تحلیل مناسب داده‌هایی را که از محیط دریافت می‌کند، نداشته باشد؛ در این شرایط ذهن سرمایه‌گذار برای تصمیم‌گیری از قواعد خاصی استفاده کرده که اگر از آن‌ها به شکل مناسب استفاده شود مؤثر واقع شده و در غیر این صورت ممکن است منجر به سوگیری‌های غیرقابل اجتناب شوند. در این شرایط ممکن است باعث ایجاد خطا در فرایند تفکر و تصمیم‌گیری سرمایه‌گذار شوند (**بابایی مجرد، ۱۳۹۰**).

نتایج نشان داد که آموزش شیوه‌های سرمایه‌گذاری بر کاهش سطح تکانشگری و خرده‌مقیاس‌های تکانشگری شناختی، تکانشگری حرکتی و عدم برنامه‌ریزی در مرحله پس‌آزمون به‌گونه‌ای معنادار اثربخش می‌باشد. این نتایج همسو با یافته‌های **اشفق و همکاران (۲۰۲۴)** و **فدلی و همکاران (۲۰۲۰)** بود. در تبیین نتایج می‌توان گفت از آنجایی که تکانشگری با سواد مالی همبستگی منفی دارد و افراد تکانشی، سطح سواد مالی پایین‌تری داشته و اطلاعات مالی برای افراد تکانشگر جذاب نیست، این افراد در برنامه‌های آموزش مالی شرکت نمی‌کنند (**اتاویانی، ۲۰۱۷**) ولی در کنار سواد مالی و اطلاعات مالی، عوامل روانی بسیاری از جمله شخصیت افراد سرمایه‌گذار نیز بر تصمیم‌گیری‌های مالی افراد تأثیرگذار است. در برخی مواقع یکسری عوامل باعث بروز رفتار تکانشی می‌شوند و بر نحوه تصمیم‌گیری افراد تأثیر می‌گذارند. به عبارتی تحت شرایط معین، افراد در قضاوت‌هایشان دچار خطاهای ذهنی می‌شوند که این خطاها می‌تواند به انتظارات نادرست و نهایت به تصمیم‌گیری نامعقول و عجولانه منجر شود. از این رو افرادی که تحت آموزش‌های سرمایه‌گذاری قرار گرفته باشند، قادر خواهند بود اعتماد به محافظه‌کاری را در خود بیشتر کرده و کمتر در سرمایه‌گذاری‌های سوخته اقدام کنند. این امر سبب می‌شود افراد باتوجه به تخمین‌های اولیه در بازار سهام و به شکل منطقی عکس‌العمل نشان دهند، چرا که در این حالت به جای پیش‌بینی‌های خود فرد، به داده‌های جدید و شواهد آن توجه می‌نمایند.

در کشور ما به آموزش سواد مالی به‌درستی توجه نشده و گاهی در زمینه آموزش دانش مالی به جوانان و نوجوانان کوتاهی می‌شود. فردی که دانش مالی ابتدایی نداشته باشد ممکن است در حوزه سرمایه‌گذاری و یا حفظ ارزش سرمایه خود با مشکل مواجه شود. باتوجه به نتایج پژوهش مشاهده می‌شود آموزش شیوه‌های سرمایه‌گذاری بر کنترل تکانشگری و سوگیری رفتاری سرمایه‌گذاران تأثیر مثبت دارد؛ لذا می‌توان گفت آموزش سواد مالی و پرورش

عادات مالی دارای مزایای بلندمدت بوده و تلاش ارزنده تلقی می‌گردد. لذا به‌طور کلی پیشنهاد می‌شود سیاستگذاران ضمن شناسایی نیازها و کمبودهای مهارتی در حوزه سواد مالی جوانان در سطح ملی، نسبت به هدفگذاری و برنامه‌ریزی ارتقای سطح دانش جمعیت هدف اقدام نموده و روند تغییرات انجام‌شده را پس از اجرای برنامه‌های آموزش سواد مالی در دستور کار قرار دهند.

پیشنهاد برای آموزش‌های مستمر و هدفمند: پیشنهاد می‌شود که به منظور کاهش تأثیر سوگیری‌های رفتاری و تکانشگری در سرمایه‌گذاران جوان، برنامه‌های آموزشی منظم و هدفمند در زمینه تحلیل‌های مالی، مدیریت ریسک و کنترل احساسات در بورس برای این گروه از افراد اجرا شود. این برنامه‌ها می‌تواند شامل کارگاه‌های آموزشی، وبینارها و جلسات مشاوره‌ای باشد.

توسعه ابزارهای مشاوره‌ای برای سرمایه‌گذاران: توصیه می‌شود که شرکت‌های کارگزاری و سازمان‌های فعال در بورس، خدمات مشاوره‌ای برای جوانان سرمایه‌گذار ارائه دهند که بر مبنای شیوه‌های سرمایه‌گذاری و مدیریت رفتار در بازارهای مالی باشد. این مشاوره‌ها می‌تواند به شفاف‌سازی تصمیم‌های مالی و پیشگیری از اشتباهات ناشی از تکانشگری کمک کند.

پیشنهاد برای گنجاندن مباحث روان‌شناسی مالی در برنامه‌های آموزشی: به منظور بهبود کیفیت تصمیم‌گیری‌های مالی در بورس، پیشنهاد می‌شود که مباحث روان‌شناسی مالی و رفتارشناسی اقتصادی به‌عنوان بخشی از دوره‌های آموزشی برای سرمایه‌گذاران تازه‌کار گنجانده شود. این آموزش‌ها می‌تواند به جوانان کمک کند تا با شناخت بهتر از سوگیری‌ها و رفتارهای خود، تصمیم‌های مالی بهتری اتخاذ کنند.

ارائه راهکارهای عملی برای کاهش تکانشگری در بورس: پیشنهاد می‌شود که بورس‌های اوراق بهادار سیاست‌های خاصی برای کاهش تکانشگری در بازارهای مالی اجرا کنند؛ مانند تنظیم ابزارهای مالی که به سرمایه‌گذاران زمان بیشتری برای تصمیم‌گیری بدهند یا ایجاد سیستم‌های هشداردهنده برای نمایش ریسک‌های احتمالی قبل از انجام معاملات.

پیشنهاد برای پژوهش‌های آینده: پژوهش‌های آینده می‌تواند به بررسی تأثیر روش‌های آموزشی مختلف (مانند آموزش آنلاین و آفلاین) بر کاهش سوگیری‌های رفتاری و تکانشگری در بین سرمایه‌گذاران جوان پرداخته و عواملی مانند سطح تحصیلات، تجربه سرمایه‌گذاری و شرایط اقتصادی را نیز در این فرایند تحلیل کند.

References

- Abuzar, A., & Samadi, F. (2024). Investigating the Mediating Role of Risk Perception in The Influence of Financial-Behavioral Factors on Investment Decisions. *Financial and Behavioral Researches in Accounting*. (Persian).
- Agarwalla, S. K., Barua, S. K., Jacob, J., & Varma, J. R. (2015). Financial literacy among working young in urban India. *World Development*, 67, 101-109.
- Almansour, B. Y., & Arabyat, Y. A. (2017). Investment decision making among Gulf investors: behavioural finance perspective. *International Journal of Management Studies*, 24(1), 41-71.
- Ashfaq, M., Shafique, A., & Selezneva, V. (2024). Exploring the missing link: Financial literacy and Cognitive biases in Investment Decisions. *Journal of Modelling in Management*, 19(3), 871-898.
- Ataee, N., & Zeinali, A. (2024). The role of brain-behavioral systems and impulsivity (five-factor model) in predicting the violence of student with history of violence in schools. *Quarterly Journal of Child Mental Health*, 11(2), 70-84. (Persian).

- Ates, S., Coskun, A., Sahin, M. A., & Demircan, M. L. (2016). Impact of financial literacy on the behavioral biases of individual stock investors: evidence from Borsa Istanbul. *Business and Economics Research Journal*, 7(3), 1.
- Babaei Mojarad, H. (2012). Justifying the influence of psychological factors on investor behavior in light of solving the problem of complete rationality and bounded rationality. *Islamic Economics Journal*, 34-5. (Persian)
- Bakar, S., & Yi, A. N. C. (2016). The impact of psychological factors on investors' decision making in Malaysian stock market: a case of Klang Valley and Pahang. *Procedia Economics and Finance*, 35, 319-328.
- Darmawan, A., & Japar, J. (2020). Investment Knowledge, Minimal Capital, Capital Market Training and Motivation for Influence of Investment Interest in Sharia Capital Markets. *International Journal of Islamic Economics & Business Management in Emerging Market (IJIEBMEM)*, 1-10.
- Doran, N., McChargue, D., & Cohen, L. (2007). Impulsivity and the reinforcing value of cigarette smoking. *Addictive behaviors*, 32(1), 90-98.
- Ehghaghi, F., & Zivdar, Z. (2023). The Effect of Financial Literacy on the Financial Behavior of Senior Tax Auditors, Considering the Mediating Role of Financial Socialization. *Financial and Behavioral Researches in Accounting Journal*, 115-129.(Persian).
- Ekhtiari, H., Safaei, H., Esmaeeli Djavid, G., Atefvahid, M. K., Edalati, H., & Mokri, A. (2008). Reliability and validity of Persian versions of Eysenck, Barratt, Dickman and Zuckerman Questionnaires in assessing risky and impulsive behaviors. *Iranian journal of psychiatry and clinical psychology*, 14(3), 326-336.(Persian).
- Esmaili Alamuti, S., Eskandari, H., Borjali, A., Mohammadi, M. R., & Asgari, M. (2024). Development and Validation of Internet Neuropsychological Training Program and Effectiveness on response inhibition and Impulsivity of 5-6 Years Old Children with Attention Deficit/Hyperactivity Disorder. *Shenakht Journal of Psychology and Psychiatry*, 11(1), 82-99.(Persian).
- Fadli, A., & Wijayanto, A. (2020). Investment Training Moderates the Effect of Financial Literacy, Return and Risk on Investment Interest in Capital Markets. *Management Analysis Journal*, 9(1), 102-112.
- Fallah Poor, S., & Abdollahi, G. (2011). Determining and prioritizing behavior biases of investors in Tehran Stock Exchange market: A fuzzy AHP approach. *Financial Research Journal*, 13(31), 99-120.(Persian).
- Febrianto, G. N. (2023). The Influence of Financial Literacy on Financial Resilience through Financial Planning (Study on BUMDes in East Java).
- Hajizadeh, A., Rahimnia, F., Farahi, M. M., & Shirazi, A. (2021). Explanation the Pattern of Myopia of top Managers of Public Sector Organizations. *Public Management Researches*, 14(53), 65-88.(Persian).
- Hassanzad Salmani, A., Dehghan, A., & Alikhani, M. (2020). The influence of financial literacy and risk perception on investment choices in the stock market. *Journal of Financial Engineering and Securities Management*, 10(41), 98-108.(Persian).
- Hassas Yeganeh, Y., & Afkhami, A. (2018). Behavioral Modeling of Angel Investors' Investment Decision Makings. *Journal of Investment Knowledge*, 7(28), 313-330.(Persian).
- Katauke, T., Fukuda, S., Khan, M. S. R., & Kadoya, Y. (2023). Financial literacy and impulsivity: evidence from Japan. *Sustainability*, 15(9), 7267.

- Kazempour, D. F., Khanmohammadi, M., & Moeinuddin, M. (2020). Developing the financial literacy education model in iran using the grounded theory approach.(Persian).
- Khoirunnisaa, J., & Johan, I. R. (2020). The effects of financial literacy and self-control towards financial behavior among high school students in Bogor. *Journal of Consumer Sciences*, 5(2), 73-86.
- Lusardi, A. (2019). Financial literacy and the need for financial education: evidence and implications. *Swiss journal of economics and statistics*, 155(1), 1-8.
- Moradi, R., Ahmadi, F., Kordlouei, H. A. M. I. D. R. E. Z. A., & Asadnia, J. (2021). Studying the Moderating Role of Financial Biases on Relationship between Financial Managers Individual Properties and Companies Circumstances on Financial Performance of Accepted Companies in Tehran Sock Exchange. *Financial and Behavioral Researches in Accounting*, 1(2), 123-127. (Persian).
- Nourkojouri, F., Pourtaleb, N., & MusaNejad, E. (2024). Effectiveness of Play Therapy based on Executive Functions on Attention Deficit and Impulsivity of Students with Attention Deficit Hyperactivity Disorder. *Psychology of Exceptional Individuals*, 14(54), 169-203. (Persian).
- Ottaviani, C., & Vandone, D. (2018). Financial literacy, debt burden and impulsivity: A mediation analysis. *Economic Notes: Review of Banking, Finance and Monetary Economics*, 47(2-3), 439-454.
- Rahmani Noroozabad, S., & Mohammadi, E. (2017). The consequences of financial literacy on investment decisions and investment performance. *Scientific-Research Quarterly of Financial Knowledge and Securities Analysis*, 12(41). (Persian).
- Parker, D. (2014). Property investment decision making by Australian REITs. *Journal of Property Investment & Finance*, 32(5), 456-473.
- Saputro, H., & Wikartika, I. (2023). Analysis of the Influence of Behavioral Bias on Investment Decisions of Young Investors in Surabaya. *East Asian Journal of Multidisciplinary Research*, 2(10), 4123-4136.
- Sina, A., & Fallah, M. (2020). Comparison of Value Risk Models and Coppola-CVaR in Portfolio Optimization in Tehran Stock Exchange. *Journal of Financial Management Perspective*, 10(29), 125-146. (Persian).
- Tajmir Riahi, H., & Dozdar, M. (2017). Ranking behavioral biases of investors when facing significant political news and rumors, emphasizing the nuclear negotiations period. *Scientific-Research Quarterly of Investment Knowledge*, 6(24). (Persian)
- Villatoro, F. (2009). The delegated portfolio management problem: Reputation and herding. *Journal of Banking & Finance*, 33(11), 2062-2069.
- Wang, D., & Zou, T. (2024). Financial literacy, cognitive bias and personal investment decisions: A new perspective in behavioral finance. *Environment and Social Psychology*, 9(11), 1-21.
- Zohrabi, M., & Sarafraz, M. R. (2021). Impulsivity Prediction Model: The Role of Perfectionism Dimensions and Coping Strategies. *Military Psychology*, 12(47), 89-108. (Persian).